కీ. శే. బాలాంత్రపు శేషమాంబగారు

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ.

శ్రీమతి బాలాంత్రపు శేషమాంబగారు గత జూను నెల మొదటివారములో చనిపోయినారను వార్త పత్రికలలో చూచినప్పుడు ఆంధ్ర నారీరత్నములలో ఒక అనర్ఘ రత్నమును కోల్పోయినామని పించింది. అవును దాదాపు ఏబది సంవత్సరాలు ఆంధ్ర మహిళాభ్యుదయానికి అనంత ముఖముల అవిరామ కృషిచేసిన నారీశిరోమణి స్వర్గస్థురాలైనపుడు ఎవరికి విచారము కలుగదు? శేషమాంబగారు 1878 సంవత్సరంలో పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో వెలివెన్ను గ్రామంలో జన్మించారు. ఈమె తండ్రిగారు సత్తిరాజు రామకృష్ణయ్య గారు. తల్లి మహాలక్ష్మమ్మ గారు. తల్లి తండ్రులిరువురు సత్సాంప్రదాయము గలవారు, దైవ భక్తి కలవారు.

శేషమాంబగారు చిన్నతనమున మేనమామగారి వద్ద విద్యాభ్యాసముచేసి తెలుగున పంచకావ్యముల వరకు చదువుకున్నారు. భారత భాగవతాదులు అనర్గళముగా చదివి అర్థము చెప్పగల సామర్థ్యము అలవర్చుకున్నారు. పిమ్మట ఆమె భర్తగారగు బాలాంత్రపు సుందరరామయ్య పంతులుగారి సహాయమున సంస్కృతము గూడ చక్కగా అభ్యసించినారు. ఆనాడు స్త్రీలనిమిత్తము జరుపబడుచున్న సర్వాపురము స్త్రీలబహుమతి పరీక్షలోను, విజ్ఞానచంద్రికా పరిషత్పరీక్షలోను ఉత్తీర్ణలైనారు.

శేషమాంబగారి భర్తగారు ఉద్యోగ వశమున రాజమహేంద్రవరమున నున్నప్పుడు విదుషీ మణియగు దేవగుప్తాపు మహాలక్ష్మమ్మ గారి సాహచర్యము ఆమె సాహిత్య కృషికిని, కొటికలపూడి సీతమ్మగారి సాహచర్యము సంఘసేవకును దోహదమయినవి. ఆనాడు ఆంధ్ర మహిళోద్ధారకులైన రాయబహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు స్త్రీల నిమిత్తము ప్రకటించుచున్న గ్రంథ పత్రికాదులను, ప్రార్థనా సమాజములో చేయుచున్న ప్రార్థనా ప్రసంగములను పదునెన్మిదేండ్ల జవ్వనిగా ఉన్న శేషమాంబగారి హృదయములో ఎన్నో నవీన భావములుదయింప జేసినవి. ఇంతలో శ్రీ సుందరరామయ్య పంతులగారిని కాకినాడజిల్లా బోర్డుహెడ్ గుమాస్తాగా బదలాయింపు చేసిరి. కాకినాడ ప్రవేశించగనే విద్వత్కవయిత్రి తిలకమగు శ్రీమతి పులుగుర్తపు లక్ష్మీనరసమాంబ గారును అబలా సచ్చరిత్ర రత్నమాల అను అమూల్య గ్రంథమును వ్రాసిన శ్రీమతి బండారు అచ్చమాంబగారును శ్రీమతి శేషమాంబగారికి పరిచయమైరి. మంచివిద్యావతులై తోడిస్త్రీలోకమును ఉద్ధరింప వలెనను ఉత్సాహంతో ఉన్నవీరు స్త్రీలనిమిత్తము ఒక సమాజమును స్థాపింప వలెనని అభిలాషపడిరి. ఇంతలో కార్యాంతరము మీద శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు కాకినాడ విచ్చేసి శ్రీ బాలాంత్రపు శేషమాంబగారి యింట ఉండుట తటస్థించెను. స్త్రీసమాజ స్థాపనోద్దేశముతో నున్న విదుషీత్రయమునకు స్త్రీజన బాంధవుని దర్శనమగుట వారికెంతో సంతోషమును కలిగించెను. వారు తమ సంకల్పమును శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారికి ఎరిగించిరి. పంతులుగారి కంతకన్న సంతోషకరమైన విషయమేమున్నది. తక్షణమే పంతులుగారి సమాధ్యక్ష్యంతో 1910 సెప్టెంబరు నాల్గవ తేదీని [illegible] సమాజము వెలసెను. ఆ సమాజమునకు కావలసిన నియమావళిని గూడా పంతులుగారే తయారుచేసి ఒక్క సంవత్సరము నిండకమునుపే దానిని రిజిష్టరు చేయించి శాశ్వతత్వము కల్గించిరి. సమాజము స్థాపించి నడుపుచుండ సొంత భవనము లేకుండుట దానిపురోభివృద్ధికి అవరోధముగ కనిపించెను. తోడనే శేషమాంబగారును ఆమె ప్రియమిత్రురాండ్రు మాడభూషి చూడమ్మగారు, నడింపల్లి సుబ్బమ్మ మున్నగువారును సమాజమునకు సొంత భవనము సంపాదించు యత్నమునకు గడంగిరి. ఈసమయమున కాకినాడ ఫ్రేజరుపేటలో ఒకయిల్లు అమ్మకమునకు రాగా దానిని కొనుటకు నిశ్చయించిరి. ఈ యిల్లును కొనుటకు అడ్వాన్సుగా యివ్వవలసి రూ 1400-0-0లు శేషమాంబగారి భర్తగారు సుందరరామయ్యగారు స్వయముగా నోటువ్రాసి తెచ్చియిచ్చిరనిన శేషమాంబగారికి భర్తగారి ప్రోత్సాహమెంతగా ఉండెడిదో తెలియగలదు. కాకినాడ పురస్త్రీలకుమాత్రమే ఉపకరించు స్త్రీసమాజము స్థాపనతో శేషమాంబగారి సేవాసక్తి తృప్తిపొందలేదు. అఖిలాంధ్ర స్త్రీలకుపకరించు పత్రిక నొకదానిని స్థాపించవలెనను ఉద్దేశముకలిగినది. తోడనే శేషమాంబగారు ఆదినములలో పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కంతేరు గ్రామమునుండి సత్తిరాజు సీతారామయ్యగారు అనువారు ప్రకటించుచున్న హిందూ

సుందరి అను స్త్రీలమాస పత్రికను ముద్రణాలయముతో సహాకొని తమసమాజపక్షమున వెలువరింప నారంభించిరి. సమాజమూ, పత్రికా చక్కగా సాగుచున్నవి.

సమాజస్త్రీలకు కేవలం పత్రికలే చాలవు. విజ్ఞానమంతా గ్రంథాలలోనే ఉంటుంది కనుక ఒక గ్రంథభాండాగారము ఉండటం అవసరమని తోచింది. శేషమాంబగారికి శేషమాంబగారి సంకల్పమునకు ఆచరణకు యెడముండదు. తక్షణమే గ్రంథాలయ స్థాపనకుపక్రమించారు. తమకన్న తండ్రివంటి వాడైన వీరేశలింగం పంతులుగారు సలహా అడిగారు. మంచిదమ్మా అలాగే పెట్టుదని తమగ్రంథము లన్నీ బహూకరించారు. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు తమగ్రంథాలన్నీ యిచ్చారు. సేవకు లేమి అంటూవుండదు. అనేకమంది వదాన్యుల సహాయంతో గ్రంథాలయము స్థాపితమైంది. సమాజ స్థాపన విషయంలో తమకు మొదటినుండియు సలహాలిచ్చుచున్న పంతులుగారి సతీమణియు అనేకమంది అనాథ బాలికలకు అభయ [illegible] రక్షించిన శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మమ్మగారి పేరు ఆ గ్రంథాలయమునకు పెట్టి శేషమాంబగారు ఎంతో ఉచితమైనపని చేశారు. రాజ్యలక్ష్మి గ్రంథాలయము అనతికాలములో 2000 గ్రంథములతో విరాజమానమైనది.

గొప్పయింటి బిడ్డలు పెద్దపెద్ద జీతములు ఇచ్చి ఉన్నత పాఠశాలలలో చదువుచున్నారు. సామాన్యులకంత తావు లేదు. జీవనోపాధి లేని పేదయువతులు శేషమాంబగారిని తమకేదయినా చదువు చెప్పించి సహాయము చేయమని అర్థింప సాగిరి. నిజముగా అటువంటి స్త్రీలకు సహాయపడని తనమహిళా సేవయేమిటి? ఆపేదయువతుల కష్టగాథలు వింటే శేషమాంబగారి హృదయము దయార్ద్రమైనది. వెంటనే మహిళా విద్యాలయము స్థాపితమయినది. శేషమాంబగారికి సంస్కృతమునందు అధికమైన ప్రేమ కావున ప్రప్రథమమున బాలికల ప్రాథమిక సంస్కృత పాఠశాలగా రూపొందినది. కాని తోడ్తో అందు హిందీ, తెలుగు, కుట్టు,రాట్నము అన్నిశాఖలు స్థాపితమైనవి. దూరపు పేటలలో ఉండే విద్యార్థినులను శేషమాంబగారు స్వయముగా బండి పెట్టుకొని వెళ్ళివారిని ఆబండిపై ప్రతి దినము తీసుకొని వచ్చెడివారనిన ఆమె కార్య దీక్ష ఎట్టిదో విశదము కాగలదు.

శేషమాంబగారు తాముస్థాపించిన వివిధ సంస్థల నిర్వహణలో నిమగ్నురాలై ఉన్నను దేశమును మరువలేదు. గాంధీ జాతీయోద్యమములో చేరి సత్యాగ్రహములు పికెటింగులు చేసినది. ఉప్పు సత్యాగ్రహమున దళనాయకురాలైనది. కాంగ్రెసుకాకినాడలో జరిగినప్పుడు స్త్రీలవాలంటీరులలో ఆమె ప్రముఖురాలు. నిరంతరము ఖద్దరు ధరించి జెండాచేబూని నిరాకరణోద్యమములో ఆమె చేసిన సేవ మరువరానిది.

శేషమాంబగారు మునిసిపల్ కౌన్సిలరుగ గూడనుండి పురజనులకెంతో సహాయము చేసిరి.

శేషమాంబగారి బహువిధ సేవగుర్తించియే డాక్టరు కె. యస్. కేసరి గృహలక్ష్మి స్వర్ణ కంకణమిచ్చి సత్కరించిరి. మద్రాసు ఆంధ్ర మహిళా సభవారును సన్మానమొనర్చిరి. అయినను శేషమాంబగారి అపారసేవకు ఏ సన్మానమును స్వల్పమనియే చెప్పవలెను.

శేషమాంబగారు తమ సంస్థలే సంతానముగ భావించి వానిని జయప్రదముగ నిర్వహించుటకే నిరంతరము పాటుపడుచుండిరి. ఆమెకుచిరకాలము సంతానములేదు. సంతానములేదను చింతయు నామెకులేదు. కాని ఫలమున్నను భాగ్యమున్నను ఊరక పోదనుసామెతగా నలువదవపడిలో ఆమెకొక కొమార్తె కలిగినది. ఆచక్కని చుక్కకు మహాలక్ష్మి సుందరి, అని ఆమెకు నామధేయమిడిరి. మహాలక్ష్మీ సుందరి తలిదండ్రుల మహదాశయము లన్నిటిని పుంజీభవించుకొని ఉదయమందిన కన్యారత్నము. ఆమె సంస్కృతమునను ఆంధ్రమునను రెండుమార్లు ఎం.ఏ. పరీక్షనిచ్చినవిదుషి. సంస్కృతాంధ్రములలో కవనముల్లల్ల నేర్చిన ప్రౌఢ. శంకర భగవత్పాదుల వారి ప్రబోధసుధాకరమును తెలుగున అనువదించియు, మహిళా మర్యాద అను సంస్కృత గ్రంథమునువ్రాసియు విద్యార్థినీ దశలోనే తనపాండిత్య గరిమను చూపిన ప్రజ్ఞావతి.

శేషమాంబగారికి షష్టిపూర్తి అయినది.అంతటితోఆమె దశయు మారిపోయినది. తానుస్థాపించిన సంస్థలన్నియు నిర్వహించుటకు ఆదినుండియు ఎంతో సహకారిగానున్న ప్రియమిత్రురాలు మాడభూషి చూడమ్మగారు దివంగత అయినది. పిమ్మట భర్త సుందరరామయ్యపంతులుగారు స్వర్గస్థులైనారు. పితృ వియోగమునకు అమితముగా దుఃఖము చెందుచున్నదయ్యు మహాలక్ష్మీసుందరి తల్లికి అనేకమైన జ్ఞానబోధలద్వారా దుఃఖోపశమనము చేయుచు వచ్చినది. ఆ అండయు శేషమాంబగారికి ఉండటము

కీ. శే. బాలాంత్రపు శేషమాంబగారు

దైవమునకు శిష్టమునులేక పోయినది. అనతికాలము నందే అష్టాదశవర్షప్రాయమునందున్న మహాలక్ష్మీ సుందరిని మృత్యువు కబళించుకొనిపోయినది. ఎంతదుర్భర దుఃఖము! ఆ దుఃఖముతో శేషమాంబగారు పాతాళమునకు క్రుంగిపోయినది. కలుగక కలిగిన ఏకైకపుత్రిక; సకల విద్యాప్రపూర్ణ; సకల సద్గుణ రాశి; సర్వాంగ సుందరి దివంగత యైనప్పుడు ఆ కన్నతల్లి దుఃఖమునకు పారమెట్లుండగలదు.? అయినను చేయవలసినదేమి? ఆ నిరంతర దుఃఖములతో శేషమాంబ గారినేత్రములు ఉబ్బిచ్చినవి. వార్థక్యము పైబడ్డది. ఎవరో ఒకరి అండలేక జీవితము గడుపజాలని పరిస్థితి యేర్పడ్డది. బావగారి మనుమని దత్తుచేసికొని ఆ పిల్లవాని తోబుట్టువునే తమఅల్లుని (మహాలక్ష్మీసుందరి భర్త కాశ్యకూరి శేషయ్య పంతులు.) కిచ్చి వివాహమొనర్చి తన ఆస్తిలో ఒకయకరము విద్యార్థివేతనము క్రింద మహాలక్ష్మీ సుందరిపేర త్రిలింగ విద్యాపీఠమునకుదానమొనర్చి మిగత దత్తపుత్రునకును, పుత్రతుల్యుడైన అల్లునకునుముట్టజెప్పి పురాణ కాలక్షేపముతోను తత్వవిచారముతోను జీవిత శేషము గడిపిరి.

[illegible] శేషమాంబ గారికి గల్గిన కష్టములు మరొకరికైనచో [illegible] గాని తన సంస్థలను విడనాడక తమ సంస్థలను నిర్వహించు భారమంతయు శ్రీమతి వేమగంటి పాపాయమ్మగారికి అప్పగించి తాను అధ్యక్షురాలుగా ఉండి తన అమూల్య సలహాలతో ఆమెకు తోడ్పడుచు సంస్థల కేలోటు లేకుండ చూచిరి. 1951 తమవిద్యాలయ రజతోత్సవమును జరిపిరి.

శ్రీమతి శేషమాంబగారిది మహనీయమైన జీవితము. నారీమణుల కాదర్శనీయమైన జీవితము. గృహిణీ ధర్మమున గూడ ఆమె ఆదర్శపాత్రమైన ప్రవర్తన గలది. ఆమె జీవితకాలమంతయు వారియిల్లొక ధర్మసత్రమందురు. బంధు మిత్రులతో అతిథి అభ్యాగతులతో వారియిల్లు ఎల్లప్పుడు కలకలలాడుచుండెడిది. మానవులై పుట్టిన మాత్రాన లాభములేదు, అదినిస్స్వార్థ సేవాపరాయణతచే సార్థకము చేసు కొన్నప్పుడే ధన్యము కాగలదు. అట్టి శేషమాంబ గారి ఆత్మకు భగవానుడు శాంతి ప్రసాదించును గాక.

★

కిన్నెర

సచిత్ర మాసపత్రిక

ఎడిటర్: పందిరిమల్లికార్జునరావు ★ అసిస్టెంట్ ఎడిటర్: పందిరి మీరాబాయి

ఆంధ్రాభ్యుదయానికి కంకణంకట్టుకున్న పత్రిక కిన్నెర. ఆంధ్ర జనానీకం పత్రిక కిన్నెర. ఆంధ్ర సేవకై పుట్టిన పత్రిక కిన్నెర. మన సంఘం, మన ఆర్థిక జీవనం, ఈ విషమ పరిస్థితులలో ఏవిధంగా పునర్నిర్మాణం కావలసిందీ, మన జీవిత సమస్యలూ, వాటిని యెట్లా పరిష్కరించ వలసినదీ వర్ణించే హృదయంగమములైన కథలతోను వినోదాన్ని, విజ్ఞానాన్ని చేకూరుస్తుంది కిన్నెర.

భాష, సాహిత్యం, శిల్పం, కళ, ఆర్థిక రాజకీయ విషయాలు, శాస్త్ర విషయక వ్యాసాలు, కథలు, నాటికలు మొదలైనవాటితో సర్వాంగ సంపూర్ణంగా ముచ్చటైన ఆకారంతో ప్రకటింపబడుతుంది.

విడి కాపీ 6 అణాలు —— సంవత్సర చందా 4 రూపాయలు.

మేనేజరు

కిన్నెర. 16, జోన్సు స్ట్రీట్, మదరాసు-1.